

Faludi Orsolya

Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Szociológia és Szociális Munkás-képző Kar
Szociológia, III. évfolyam

A kolozsvári szakkollégiumok sajátosságai

Témavezető: Csata Zsombor
tanársegéd

Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Szociológia és Szociális Munkás-képző Kar
Szociológia Tanszék

XI. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia
Szociológia- antropológia szekció

2008 május 23-24

Tartalomjegyzék

1. KÉRDÉSFELVETÉS	3
2. A SZAKKOLLÉGIUM FOGALMA	5
3. A KOLOZSVÁRI SZAKKOLLÉGIUMOK	9
4. A SZAKKOLLÉGIUMOK TIPOLOGIÁJA	11
4.1 SZAKKOLLÉGIUMI GENERÁCIÓK	11
4.2 A SZAKKOLLÉGIUMOK SZERVEZETTSÉGE	12
4.3 A SZAKKOLLÉGIUMOK JOGI ALAKJA	13
4.4 A SZAKKOLLÉGIUMOK JELLEGE.....	14
5. KÖVETKEZTETÉSEK	16
IRODALOMJEGYZÉK:	18
MELLÉKLETEK:	20
SZAKKOLLÉGIUMOK LISTÁJA:	20
INTERJÚVEZETŐ:	21

„ Képzeld el egy társadalmat hazával, kormányval, észérvekben gondolkodó, fejlett vitakultúrával rendelkező állampolgárokkal. Ahol mindig összefutsz egy baráttal az utcán, ahol sohasem unatkozol, ahol képmutatás nélkül élhetsz. Ahol a rossz rendszert képes a jó megdönteni, de ahol mindig válság van, mert ki tudja, mi a jó... Ahol nincs kamu, mert az emberek gondolkodnak, és nem csak gondolkodnak, de ahol az emberek éreznek és értenek a lelkedhez is. Ahol dolgozhatsz és alhatsz, ahol tanulhatsz és élhetsz.”

(A magyarországi Széchenyi István Szakkollégium-felvételi tájékoztatója)

1. Kérdésfelvetés

Véleményem szerint merész és ideál tipikus célkitűzés a fenti kijelentés, de kétségtelenül kihangsúlyozza a szakkollégiumok fontosságát úgy az akadémiai, mint a civil szférában.

A felsőoktatás tömegesedésével párhuzamos jelenség a különböző elitképző műhelyek megjelenése. Addig, amíg a felsőoktatás csak kevesek kiváltsága volt, addig önmagában elitképzést jelentett, azonban mára már külön kell választanunk ezt a két fogalmat.

Az elitképző műhelyeknek egyik sajátos formája a szakkollégium. Dolgozatom célja körülírni a szakkollégium –amúgy is vitatott- fogalmát, ennek alakulását a történelem folyamán valamint felvillantani nemzetközi előfordulási formáit és ennek tükrében beszélni a kolozsvári szakkollégiumi mozgalomról.

Az erre vonatkozó szakirodalom hiányossága is tanúsítja, hogy körüljáratlan a szakkollégium témája a maga szűk értelmében. Kutatásom ilyen szempontból úgy vélem hiánypótló, mivel a jelenség a kilencvenes évektől kialakulóban van Erdélyben, főképpen Kolozsváron, és jelen pillanatban nem létezik átfogó írás ezzel kapcsolatban, tehát lényegében a vizsgálendő sokasság feltáratlan.

Kutatásom tárgyát a kolozsvári szakkollégiumok képezik. Témaválasztásom kiindulópontja hogy magam is szakkollégista vagyok, és ebben a formában találkoztam először a szakkollégium fogalmával és intézményével.

Választásom aktualitását magyarázza, az a több forrásban is előforduló - általam ismét merésznek vélt- kijelentés, miszerint a szakkollégium hungarikum.¹ Ennek cáfolata mélyebb történeti utánajárást igényelne, mint amit jelen dolgozatom fogalomtisztázásra használ, valamint felderítő kutatást más terepeken, amire a mostani keretek között nem

---

¹Pl. „A szakkollégiumok a magyar felsőoktatás egész Európában egyedülálló intézményei, amelyek immáron közel **negyven éve** jelentik a **minőségi felsőoktatás** fontos fórumát.” (Memorandum az Oktatási Miniszterhez, 2007:1), vagy „A szakkollégium speciálisan magyar találmány, mondhatni hungarikum” (Gerő,2004:12)

vállalkozom. Ennek következtében tényként tekintem a szakkollégiumok hungarikum jellegét és ebből kiindulva a kolozsvári szakkollégiumokat elemzem, mint saját elmondásuk szerint is magyarországi mintára épülő szakkollégiumokat. Kutatásom során nem ütköztem román karhoz tartozó, vagy akár vegyes szakkollégiumokba, így eltekintettem ezek felkutatástól a jelenlegi fázisban, ugyanúgy, mint a több erdélyi szakkollégiumétól, melyek tudtommal jelenleg csak alakuló fázisban vannak. Mindez egy következő kutatás célját képezi, a jelenlegi csak a kolozsvári magyar szakkollégiumi mozgalom körvonalazására törekszik. Terepként Kolozsvárt választottam, mivel itt a van a legszélesebb körű állami magyar oktatás, amihez kötődik az első magyar szakkollégiumok kialakulása is, ennek igazolásaként itt található a legtöbb szakkollégium.²

Kutatási módszerem a megfigyelés, valamint a fél-strukturált interjú. Eddig, az első fázisban 12 interjút sikerült készítenem a szakkollégiumok vezetőivel, azonban a kutatás folyamatban van, és teljességre törekszik. Egy második fázisban tartalomelemzést tervezek, a szakkollégiumi tevékenységi beszámolókat, az alapszabályzatokat szeretném vizsgálni a kollégiumok kitűzött céljaival összevetve, valamint szakkollégistákkal interjút készítek arról, hogy mit jelent számukra a szakkollégium.

A kolozsvári szakkollégiumok közül is, csak a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet (továbbiakban KMEI) Szakkollégium programjában szereplő szakkollégiumokat vettem figyelembe, mivel ez a háttérintézmény tekinthető a kolozsvári szakkollégiumok ernyőszervezetének. Azon szakkollégiumok, amik esetleg ezen kívül jelen vannak a kolozsvári piacon, vagy nem tekinthetők szakkollégiumnak, hanem sokkal inkább egyéb szakmai szerveződésnek, vagy nem működnek jelen pillanatban.

---

² 20 szakkollégium, lásd. a Szakkollégiumok listája mellékletet

2. A szakkollégium fogalma

A szakkollégiumot, mint fogalmat Varga Viktor a *Szakkollégiumok tegnap és ma, no de holnap?* című kutatásában elemezte. Elemeire bontva a fogalmat, a kollégiumot, mint egyetemhez kötött szálláslehetőséget definiálta, a szak előtagot, viszont mint az általános „szakmaiság”, illetve a „szak-specifikusság” kettősségében boncolgatta. Egy rövid történeti visszapillantás után kijelenthető, hogy a mai magyarországi szakkollégiumok elődjének a népi kollégiumok sajátossága volt a szak-specifikusság, ezért hajlik a homogén, adott szakma diákközösségének az együttlakása felé a jelentés. (Varga, 2008:17)

A szakkollégiumok tehetséggondozási alapelve különböző formákat öltött a történelem során. Kezdve I. Hunyadi Mátyás Itáliába tanulni küldött magyar ifjaitól, Pázmány Péternek a kiművelt papi réteg kinevelésében játszott szerepén át, a protestáns egyházak a parasztság soraiból is felvett tehetséges diákjaiig. A kollégiumok nem kizárólagosan csak a felsőoktatási intézmények velejárói, a líceumok kollégiumai is igen figyelemreméltóak, és hagyományteremtők. A mostani szakkollégium szellemisége meg életérzése azonban mégiscsak az első egyetemi kollégiumoknál jelenik meg, melyeknek célja a tanárok, és diákok elszállásolása. Azzal, hogy a tanárok és diákok egy fedél alatt laktak, könnyen kialakulhatott a kötetlenebb környezetben a szakmaiság gyakorlata. Innen talán a későbbi igény is a kollégium falain belüli szakmai életre.

Európai viszonylatban a kollégiumnak más-más jelentései vannak. Franciaországban a „collège” magán középiskolát jelent. Nagy-Britanniában a „college”-ok bentlakásos magániskolát jelentenek, ahol a magyar mintához hasonlóan a tanárok és diákok egy fedél alatt laktak. Ezek idővel függetlenedtek az egyetemektől, majd az egyetemek elterjedésével ismét hozzájuk csatolták őket. Mostanra már nagy hagyománya van egyes egyetemeknek és ezek bentlakásainak. Az Amerikai Egyesült Államokban a felsőfokú tanintézményeket nevezik „college”-oknak. Svédországban és Finnországban 1949-ben magyar mintára „national collegium”-okat hoztak létre.

A franciaországi École Normale Supérieure felsőoktatási intézmény, amely tudatosan a legjobbak képzésére törekszik, szigorú szelekció útján lehet csak bekerülni. Ez szolgált mintául a magyarországi 1895-ben megalakult Eötvös József Collegium, az első szakkollégium megalakuláshoz. Ez gyakorlatilag a tanárjelöltek bentlakó intézete volt és a pedagógusképzésre fektette a hangsúlyt.(Varga,2008:11)

A két világháború között Magyarországon Klebelsberg Kunó oktatási és kultuszminister egy „Collegium Hungaricum” rendszert hozott létre, ami a tehetséges keresztény középosztálybeli diákok külföldi tanulását segítette. Utódja Hóman Bálint továbbvitte, és kiterjesztette ezt, a hangsúlyt a népi tehetségek gondozására fektetve. Elveiben ez szította a népi kollégiumok létrejöttét. „A népi kollégiumok a NÉKOSZ³ –on belül önállóak voltak, önkormányzaton alapuló önkéntes társulással létrejött diákközösségként működtek sajátos nevelői, oktatói és nevelési célokkal.” (Varga, 2008:12-13) A népi kollégiumok szakmai elkötelezettséget háttérbe szorítva fő célként a társadalmi érzékenység és párbeszéd gyakorlását vallották, ami szembe is fordította őket az erős szakmai meghatározottságú, tudományközpontú Eötvös Collegiummal. 1948-49-ben politikai okokból megszűntek úgy a népi kollégiumok, mint az Eötvös Collegium, bentlakásaikat diákszállókká alakították, ahol közösségi életnek nem volt helye. 1958-ban az Eötvös Collegium újraéled, vele együtt éled újra a szakkollégium fogalma is, ami ötvözi az egykori népi kollégiumok, és a valamikori Eötvös hagyományait. Később, 1970-ben megalakul a Rajk László Szakkollégium, ami sokkal szorosabban kötődik a népi kollégiumok önszerveződő szakterületenként homogén diákcsoporthoz együttműködésének mintájához, mint az Eötvös Collegium. (Varga, 2008)

Azért fontos számunkra a magyarországi szakkollégiumok kialakulásának története mivel első sorban ez szolgált mintául az itthoni kollégiumok alakulásában, valamint itt találhatóak a gyökerei az egymástól élesen különböző, két szakkollégium szervezési modellnek: az aluról szerveződő diákkezdemenyezésnek (népi kollégiumok) és az egyetemi kontroll alatt álló tanári kezdeményezésnek (Eötvös-minta).

Vita tárgya volt pont ezért Magyarországon, hogy az Eötvös szakkollégiumnak tekinthető-e, amit tisztán tükröz az, ahogyan a Magyar Felsőoktatási Törvény meghatározza a szakkollégiumot:

„A szakkollégium célja, hogy saját szakmai program kidolgozásával magas szintű, minőségi szakmai képzést nyújtson, segítve a kiemelkedő képességű hallgatók tehetséggondozását, közéleti szerepvállalását, az értelmiségi feladatokra történő felkészülés tárgyi és személyi feltételeinek megteremtését, a társadalmi problémákra érzékeny, szakmailag igényes értelmiség nevelését. A szakkollégium az önkormányzatiság elvére és a szakkollégisták öntevékenységre épül, a szakkollégium tagsága dönt

---

³ Népi Kollégiumok Országos Szövetsége

különösen a kollégiumi tagsági jogviszony keletkezéséről vagy megszűnéséről, az önálló szakkollégium szervezeti es működési szabályzatának elfogadásáról, a szakkollégium szakmai programjáról es az ahhoz kötődő szakmai teljesítményekre vonatkozó követelményekről.”

(Magyar Felsőoktatási Törvény 2005, 66§, 4. szakasz)

Amint látjuk, a törvény nem zárja ki a definícióból azokat a kollégiumokat melyek nem teljesítik az együttlakás feltételét, a hangsúlyt sokkal inkább az önszerveződésre fekteti.

Ennek ellenére még sincs egyetértés Magyarországon abban, hogy szakkollégiumnak számít-e a láthatatlan kollégiumi formát öltő szervezet, vagy sem. A Szakkollégiumi Charta meghatározásában, az a szervezet számít szakkollégiumnak ami „legalább három éve folyamatosan működő intézmény, együtt lakó egyetemi vagy főiskolai hallgatók közössége.” (Szakkollégiumi Charta,2007) Ugyanez a forrás megerősíti, a Felsőoktatási Törvényben már meghatározott feltételeket, miszerint a tevékenység központjában a magas színvonalú szakmai munka áll, hangsúlyozza az autonómiát, és a széles döntéskörrel rendelkező diákönkormányzat szükségességét, valamint célul tűzi ki társadalmi problémákra érzékeny értelmiség képzését.

Ebben a meghatározásban sok szervezet, ami esetleg frissen alakult és még nem jutott kollégiumi helyekhez, vagy régebben rendelkezett ezzel, de valamilyen oknál fogva elvesztette őket, nem számítana egyáltalán szakkollégiumnak. Közös a megegyezés abban, hogy ezeket formai megnevezésükben láthatatlan kollégiumként a mozgalom tagjainak tekintik.

A formai követelményeken túl, a szakkollégium jelentésének és céljainak tisztázása szorosan összekapcsolódik az elitképzés fogalmával. „Elitoktatásként határozódik meg minden olyan képzés, amely arra szolgál, hogy tanulóit az adott társadalom legkedvezőbbben pozícionált csoportjaiba jutassa”(Setényi, 1995 (a):627) Ez a meghatározás az elitoktatás- ezen belül a szakkollégium- funkcióját fogalmazza meg, azonban a fogalom megragadhatósága érdekében Setényi az oktatás minőségéről és hozzáférhetőségéről beszél. Az ő értelmezésében az oktatás azért elit, mert kiemelkedő színvonalon zajlik, tudományosan a legjobb, vagy azért, mert zártkörű, kevesek számára hozzáférhető. Az oktatás minőségére az *akadémikus* fogalmat használja, a zártkörűsége az *exkluzív*at, s ennek a két tényezőnek az együttes értelmezésekor *meritokratikus* oktatásról beszél, ami azt jelenti, hogy csak a legjobbak, legtehetségesebbek részesülhetnek belőle.

Felveti még a felhasználói elit-értelmezést, amely esetében akkor elit a képzés, ha a legjobban elégíti ki a piaci munkaadói követelményeket.(Setényi, 1995 (a): 625)

Az elitképzés az elmúlt évtizedekben lett csak problematizált. Az államszocializmus idejében is jelen volt, az ezt a funkciót ellátó intézmények akadálytalanul működtek, a Bourdieu-i értelemben vett állami nemesség kinevelését szolgálták, azzal a különbséggel, hogy nem vállalták fel nyíltan a képzési tartalmakat és célokat. (Setényi, 1995 (b):717)

A szakkollégiumok nem csak elitképzés szempontjából értelmezhetőek. Az önszerveződési jellegükből kifolyólag, a '90-es évek előtt, az alternatív mozgalmak szerves részét képezték, a különböző klubok és körök, vallási közösségek és ifjúsági szubkultúrák mellett.(Szabó, 1997) Ez a típusú társadalmi részvétel alapkövetelmény is, mint az előbbi definíciókból kiderült, és egyúttal automatikusan az ifjúsági értelmiségi elit körébe helyezi a szakkollégistákat. Gábor Kálmán szerint ez azért lehetséges, mert a hagyományos osztályviszonyok felbomlásával megnő az ifjúság szerepe, és felértékelődik az ifjúsági egyesületekben való részvétel.(Gábor et al. 1994: 9)

A mozgalmaktól már csak egy lépésre állnak a civil szerveződések. A szakkollégiumok a Tocqueville-i értelemben vett civil szféra mintájára alakultak, úgy ahogyan a civil kezdeményezések az állam által rosszul, vagy egyáltalán el nem látott feladatokat átvállalják. (Tocqueville, 1995)

Az oktatás tömegessé válásával, a szigorú szelekció megszűnésével elvesztődik ennek az elitképző jellege, a hangsúly inkább a különböző kisebbségek és marginális csoportok integrációjára tevődik.(Nagy, 1993: 18) Ez vezet az elitképző műhelyek iránti igény megfogalmazódásához, és ezek kialakításához.

3. A kolozsvári szakkollégiumok

1990 után Kolozsváron, a felsőoktatás expanziója létrehozta az állami oktatástól való elhatárolódás igényét. A mainstream képzéstől való megkülönböztetethezesség érdekében, a specializálódásra fektetve a hangsúlyt, létrejönnek különböző szakmai önszerveződések, elitképző műhelyek. Ezek a műhelyek egy-egy szakma legkiválóbbjainak a képzésére vállalkoznak, specializálódásra, az államra hagyva az alapképzés feladatát. Gyakorlati hasznuk a tanulási körülmények javításában nyilvánul meg, infrastruktúrát biztosítanak, információt, könyvtárhasználatot, tótori képzést valamint önálló hallgatói munkára ösztönöznek. Tagjaikat felvételi útján válogatják.

Egy 1997-es helyzetjelentés hét szakmai diák-önszerveződést említ: a Diotima, kolozsvári filozófusok köre; Telefonal, a pszichológus hallgatók krízisintervenciója; Ökostúdium, a biológia-kémia, ökológia szakos hallgatók köre; Fabricando fabricamus, pedagógus-szerveződés; Max Weber, a román- magyar szociológusok szakkollégiuma, a Vermesy Stúdió, a Gheorghe Dima Zeneakadémia diák-önszerveződése, valamint a Láthatatlan Kollégium, a filozófusok elitképző szervezete.(András et al. 1997)

Ezek közül, ami máig létező és szakkollégiumnak tekinthető az a Max Weber Szakkollégium, és a Láthatatlan kollégium. Ők számítanak az első szakkollégiumoknak Kolozsváron.

A Láthatatlan Kollégium (LK) 1993-ban jött létre, tanári kezdeményezésre a budapesti Láthatatlan Kollégium mintájára. Irodalomelméleti műhelyként indult, ez később más diszciplínákkal bővül és alakult az igényeknek megfelelően. Tevékenységi körébe a tótorok vezette kutatások, hazai és magyarországi meghívottak előadásai, kritikáírás, és nyári táborok tartóztak.

A Max Weber 1994-ben, diák-önszerveződésként indult, román és magyar szociológus hallgatók szakmai elmélyülését segítette. Tótorok vezette kutatások folytak, meghívottak és előadások színestestítették a román-magyar közös kutatási projekteket és folyóiratot is adtak ki, a Web-et, amit számottevő a romániai társadalomírás szempontjából.

Cs. Gyimesi Éva kezdeményezésén, a Collegium Transsylvanicum Alapítvány (CTA) keretén belül működtek, ez biztosította számukra a jogi keretet. A CTA-t 1993-ban alapították egyetemi tanárok, infrastruktúra és humántőke felhalmozásával a létrehozandó magyar egyetem alapját tervezett képezni. Ez gyakorlatilag egyetemi háttérintézményként működött. Kiss Dénes meghatározásában az egyetemi háttérintézmény olyan szervezetet

jelöl amit „nem az egyetem, mint az állam intézménye hozott létre, jogi státusát illetően non- profit és deklarált céljaiban vagy gyakorlatában a felsőoktatáshoz kötődik.”(Kiss, 2000)

Az első két kolozsvári szakkollégiumot követte a többi, a 2000-ben induló, mai napig önálló diákkezdemenyezés a Mikó Imre Jog- és Közgazdaságtudományi Szakkollégium, majd 2004-ben a mai szakkollégiumok jórésze, a KMEI, egyetemi háttérintézményének keretén belül.

Jelen pillanatban Kolozsváron 20 szakkollégium működik, ezek mind láthatatlan kollégiumi formában, többé-kevésbé átfogva az olyan tudományterületeket, mint biológia, fizika, kémia, matematika-informatika szociológia, néprajz, politikatudomány, bölcsészettudomány, történelem, földrajz, teológia, jog, gazdaságtudomány, neveléstudomány, filozófia.

4. A szakkollégiumok tipológiája

A kolozsvári szakkollégiumok egymástól eltérő tulajdonságokkal rendelkeznek, ezek alapján kategóriák segítségével próbálom rendszerezni a számomra kialakult képet.

4.1 Szakkollégiumi generációk

Varga Viktor tanulmányában a magyarországi szakkollégiumokat három generációba sorolja. Az I. generációs szakkollégiumok közé tartozik az legelső két szakkollégium. Erre a generációra jellemző a felülről szerveződő rendszer dominanciája, e nélkül aligha elképzelhető rendszerváltás előtti időben egyéb forma. A II. generációs szakkollégiumok egy átmenetet képeznek, jellemzőjük az erős alulról jövő kezdeményezés vagy az interdiszciplínaritás. Az átmeneti jelleg talán a korszaknak is köszönhető, létrejöttük a rendszerváltás előtti és utáni időszakra tehető. A III. generáció jellemzője a „láthatatlanság”. Ezek a kollégiumok vagy még, vagy már nem rendelkeznek bentlakási férőhelyekkel, tehát láthatatlan kollégiumok. Ezt többé-kevésbé irodahelyiséggel próbálják kompenzálni, azonban akadnak olyan szervezetek, melyek még ezzel sem rendelkeznek. (Varga:2008)

A Varga féle generációs jellemzőket Kolozsváron is megtaláljuk, annyi különbséggel hogy ezeknek a kialakulása a 90-es évekre tehető, és nem a rendszerváltás előttre.

Ennek alapján az I. generációs szakkollégiumok közé tartozik a két 1993-ban illetve '94-ben CTA-n belüli alakult szakkollégium. A Láthatatlan Kollégium esetében erősebb felső dominanciáról beszélhetünk, mint a Max Weber esetében, ahol szintén jelen vannak a tanárok, de maga a kollégium vezetője diák.⁴ A II. generáció egyedülálló tagja a Mikó Imre Jog- és Közgazdaságtudományi szakkollégium. Ez 2000-ben alakult, ezért átmenetet képez a már nagyobb hagyománnyal rendelkező két szakkollégium és a 2004 után létrejövők között. A Mikó Imrere jellemző a legerősebben az alulról-szervezettség, tiszta formában csak itt jelenik meg az önszerveződő jelleg. Diákok hozták létre a Sapientia Alapítvány támogatásával. 2004-ben útjára indul a III. generáció, ami eleget tesz ugyan a magyarországi III. generációs jellemvonásoknak, de ezt a kolozsvári mozgalom láthatatlanságából kifolyólag teszi, és nem generációs jellemvonásként. Az azonban

---

⁴ Veres Valér, a mostani Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet elnöke

kétségtelen, hogy ezek között a frissen létrejött szakkollégium között találhatóak azok a szakkollégiumok, akik mögött nem áll a KMEI-n kívül más egyetemi háttérintézmény, irodájuk, székhelyük nincs, kizárólag az egyetemi infrastruktúrát használják és anyagilag teljes mértékben a KMEI -től függenek.

4.2 A szakkollégiumok szervezettsége

Szervezetszociológiai megközelítésben a kolozsvári szakkollégiumok nem nevezhetők szervezeteknek, hanem inkább egyesületeknek. Papházi az egyesületeket a Weber-i bürokratikus szervezetek tükrében jellemzi. Az egyesület „szinte mindenben ellentéte a weberi bürokratikus szervezeteknek, amely kiemelkedően jellemzi az állami intézményrendszert”(Papházi, 1997:38) Az egyesületben alig van formális hierarchia, nincsenek világosan kijelölt ellenőrzési és felügyeleti hatóságok, fellebbezési fórumok, kényszerítő eszközök. A vezetők feladataikat legtöbbször fizetés nélkül, tisztségként élik meg, melléktevékenységként látják el. „Mindebből következően gyenge az egyesületekben az ellenőrzés és a felelősség, kismérvű a munkamegosztás és ez gyakran nem képzettségen alapul, a tekintély inkább informális, karizmatikus tényezőknél köszönhető” (Papházi, 1997:38)

Papházi az intézményesültség foka szerint az egyesületeknek négy típusát határozza meg, fantom egyesületeket, a minimál egyesületeket, a normál egyesületeket, és csúcsszervezeteket.

Jelen kutatás nem foglalkozik az olyan szakkollégiumokkal, melyek fantom egyesület formában működnek, azaz csak a név létezik, tevékenység, működés nincs. Minimál egyesület az olyan szerveződés, ami tevékenységet fejt ki, de hiányoznak vagy nem működnek elégségesen bizonyos szervek, pl. bizottságok. Probléma még a nem elég folyamatos, intenzív működés, aktív tagság hiánya, a névleges működés csak egy-két tisztségviselő vállán nyugszik. Az egyesületi csúcsszervezetek már jobban hasonlítanak a bürokratikus szervezetekre, jól működő apparátus intézi az ügyeket fizetés ellenében, az egyesület tagjai sok esetben jogi személyek. A normál egyesületek működése folyamatos, horizontálisan (bizottságok) és vertikálisan is strukturált (elnök, alelnök).(Papházi, 1997)

Ennek tudatában a szakkollégiumi mozgalom szereplői közül egyesületi csúcsszervezetnek számítanak a háttérintézmények, első sorban a KMEI, és a többi szakkollégium mögött álló, ezeket működtető háttérintézmények. Tíz ilyen

háttérintézmény van.⁵ A normál egyesületi formába tartoznak azok a szakkollégiumok, ahol valamiféle szervezeti struktúra, hierarchia figyelhető meg, és rendszeres találkozósaik vannak. Oszlopos tagja ennek a csoportnak a Mikó Imre Szakkollégium. Hét munkacsoportra épül a működés, a különböző kérdésekben a Diákbizottság dönt. Ezen kívül van egy elnök, titkár, és gazdasági felelős. Ebbe a kategóriába tartozik még a Max Weber, ahol az elnök mellett kialakulóban vannak, az egyes feladatokat a vezetőtől átvállaló bizottságok. A Cholnoky Jenő Szakkollégiumban egy bizonyos fokú strukturálódás figyelhető meg, a koordinátoron kívül van tíz tótor, mindegyik egy adott témában működő munkacsoport vezetője. Minimál egyesületek közé tartozik a többi szakkollégium. Ezeknél egy vezetője van a szakkollégiumnak, és neki esetleg besegítenek tótorok vagy aktívabb diákok bizonyos kérdésekben, de ezek felül nincs munkamegosztás a vezetésben. Ezek között a szakkollégiumok között –a domináns tevékenységtípustól függően- van olyan ahol a találkozások rendszeressége sem biztosított.

4.3 A szakkollégiumok jogi alakja

A kolozsvári szakkollégiumok jogilag nem létező szervezetek. Pontosán itt válik kulcsfontosságúvá a KMEI szerepe. Ez jelenti a háttérintézményt, ami a „szárnyai alá fogja” ezeket a jogi státus nélküli szervezeteket. Ez gyakorlatban annyit tesz, hogy egy bizonyos kritériumrendszer alapján megítélt pénzüsszeggel segíti a szakkollégiumokat. Ezen kívül különböző alapítványi pénzekhez közvetett hozzáférést biztosít, oly módon, hogy saját pályázatokat hirdet, és ennek alapján osztja le a rendelkezésre álló összegeket. Anyagi szempontból a legtöbb szakkollégium függ a KMEI-től, még ha áll is a háttérben más szakma specifikus egyetemi háttérintézmény, alapítvány. A megkérdezett szakkollégiumok közül arra a kérdésre, hogy a KMEI-n kívül milyen más forrásokkal rendelkezik, kevesen jelöltek meg egyéb támogatásokat, s azok is kizárólag alkalmi rendezvények finanszírozására szolgáltak. A Cholnoky Jenő, és a Mikó Imre szakkollégium említette az önrészt, ez a Cholnoky-nál ez empirikus munkák során felmerülő egyéb forrásból nem támogatott hiányok fedezését jelenti, míg a Mikó-nál egy szimbolikus tagsági díjat fed. Ott ahol van egy alapítvány a szakkollégium mögött, ami egyetemi háttérintézményként is működik, bizonyos anyagi kiadások, és az ezeket

---

⁵ Pro Philosophia Alapítvány, Láthatatlan Kollégium, Farkas Gyula Egyesület a Matematikáért és az Informatikáért, Politeia Magyar Politikatudományi Társaság, Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány, Kriza János Néprajzi Társaság, Apáthy István Egyesület, Pósta Béla Egyesület, Max Weber Társadalomkutatásért Alapítvány, Cholnoky Jenő Földrajzi Társaság.

finanszírozó támogatások egybefolyanak az alapítványával, pl. oktatási eszközök vásárlásánál nem lehet elhatárolni a szakkollégiumot az alapítványtól. Kijelenthető, hogy azok a szakkollégiumok, amelyek mögött alapítvány áll, nagyobb függetlenséggel rendelkeznek, mint azon társaik, akik szorosan kötődnek a KMEI-hez.

A jogi megragadhatóság függvényében az előbbieket elnevezem „alapítványi szakkollégiumoknak⁶”, az utóbbiakat pedig „virtuális szakkollégiumoknak.” A virtuális szakkollégiumok azért virtuálisak, mert amellet, hogy nem rendelkeznek önálló jogi személyiséggel, székhely hiányában is szenvednek, így tehát semmilyen megragadhatóságuk nincs.

Ismét különálló esetet alkot a Mikó Imre szakkollégium, ami mögött saját egyesületük áll, a Mikó Imre Egyesület, ami pontosan a szakkollégium jogi hátterét hivatott biztosítani. Ennek a szakkollégiumnak a székhelyét az RMKT⁷ által haszonbérbe adott irodahelyiség képezi.

Érdekes eset a fejezet szempontjából a Láthatatlan Kollégium helyzete. Ez az első szakkollégium lévén, talán érettnek mondható más dimenziókban való szerepvállalásra is: 2007 közepétől ugyanis a szakkollégium maga vált háttérintézménnyé, átvállalva így egyéb feladatokat is, mint pl. könyvkiadást.

4.4 A szakkollégiumok jellege

A szakkollégium jellege több tényezőből tevődik össze. A főbb, mindenhol megtalálható tényezők a szakkollégiumi tevékenység típusa, és a szakkollégium időtartama egy diák számára.

A szakkollégium tevékenység egy nagyon széles skálán értelmezhető. Tulajdonképpen bármi annak számít, ami segíti a diákokat a szakmának egy területén való elmélyülésbe, és ideális, ha mindezt a közösségi szellem növelésével teszi. A kolozsvári szakkollégiumok tevékenységében egyféle akademizáló tendencia jelenik meg, ami abból ered, hogy a leghangsúlyosabb tevékenység tudományos, tótor segítségével végzett kutatómunka. Ezt a kollégiumok többségében ösztöndíjjal motiválják, illetve honorálják. Emellet megjelennek a különböző előadások, a konferencia részvétel meg publikálás. A publikálás azoknál a szakkollégiumoknál jellemzőbb, melyek olyan háttérintézményhez állnak közel, ami valamilyen tudományos folyóiratot működtet. A tudományos kutatás

---

⁶ Vö. Varga,2008:34, „alapítványi-modell”

⁷ Romániai Magyar Közgazdász Társaság

mellett egyes szakkollégiumoknál megjelennek a nyári táborok, a filmnézés, különböző rendezvények szervezése, és közösséget kovácsoló szabadidős programok.

A tevékenységek diverzifikáltsága összefügg a székhely létevel, tehát ott, ahol van egy hely ahol a diákok találkozni tudnak, és nem függnék az egyetem szabadon maradó termeitől, többféle tevékenység jelenik meg, mint azoknál ahol nincsenek meg ennek a körülményei.

Azokat a szakkollégiumokat ahol többféle tevékenység jelenik meg, rendszeres a találkozás azokat jellegükből kifolyólag dolgozatomban „szakkollégiumi közösség”-nek nevezem. A többnyire kutatómunkára koncentráló szakkollégiumok, „tudományos kutatóműhely⁸”-hez hasonlítanak. Ez nagymértékben összefügg a szakkollégium egy éves terjedelmével, azaz ezekben a kollégiumokban minden évben újra kell felvételizniük a diákoknak, ami kisebb mértékben teszi lehetővé a közösségek kialakulását, s kevésbé motiválja a szakkollégiumot alternatív tevékenységek folytatására.

---

⁸ Vö. Varga, 2008: 48, „kutatóműhely modell”

5. Következtetések

A kolozsvári szakkollégiumok figyelemreméltó színfoltjaként vannak jelen a Babes-Bolyai Tudományegyetem magyar felsőoktatási világának.

Strukturalista-funkcionalista paradigmában kérdésként tevődik fel, hogy milyen mértékben látják el a célként kitűzött elitoktatás funkciót. A szakkollégiumok többsége fiatal szakkollégium, emiatt ezekenél ez nem követhető tisztán végig, azonban a hagyománnyal rendelkező szakkollégiumoknál megfigyelhető, hogy egyes szakkollégisták életútja azt bizonyítja, induláskor ez a funkciót sikeresen látták el. Ahogyan az egyik szakkollégium vezetője is elmondja „azóta már felnőttünk, és most mi csináljuk tovább”. Az egykori szakkollégisták jó része jelenleg a felsőoktatásban dolgozik, és nem kevés közülük vezető pozíciót tölt be valamilyen intézményben, legyen ez szakkollégium, alapítvány, vagy háttérintézmény. Elmondható tehát, hogy a szakkollégium (rejtett, vagy nem rejtett) célja az akadémiai elit képzése, és ezt sikeresen véghez is viszi.

Problémaként jelenik meg a diákok alacsony kezdeményezési kedve, ami akár azt a veszélyt is magában rejtheti, hogy a szakkollégiumok a fantomszervezetek közé sodródnak. Ez több feltételezéssel magyarázható. Az egyik például a kolozsvári magyar felsőoktatás kikristályosodása, ami azt jelenti, hogy a szakkollégium már nem jelent olyan funkciójából eredő perspektívát, mint amit jelentett a '90-es évek elején. Sík és Fazakas magyarországi szakkollégiumokra vonatkozó tanulmányukban a szakkollégiumi sikert többek között az üzött szakma jellegével is magyarázzák. Azt találták jellemzőnek Magyarországon, hogy a társadalomtudományi szakkollégiumok sikeresebbek, jobban működnek, mint a természettudományi szakkollégiumok.(Fazekas- Sík,2007) Nálunk ez merész kijelentésnek számítana, azonban tény, hogy a magyarországi mintának leginkább megfelelő szakkollégium a Mikó Imre Jog- és Közgazdaságtudományi Szakkollégium. A szakma jellegéből kifolyólagos magyarázat talán annyiban releváns, hogy az társadalomtudományi szervezeteknek több esélyük van maguk pozicionálására a szakmai, és a piaci közegben, mint más tudományterületeknek. Ez egyes szakkollégium kapcsolathálójával lenne vizsgálható.

A szakkollégiumi mozgalom kapcsolatháló-vizsgálatára tett kísérletnek összefüggéseket feltáró eredménye nincs, mivel a szakkollégiumok között egyáltalán nincs kapcsolat. Ez talán pontosan a szakma-specifikus jellegüknek tudható be, hogy az alapozó képzést az állami intézményre hagyva, főleg az adott szakmában való elmélyülésre

tevődik a hangsúly. A homogenitás, nem ad helyet az interdiszciplinaritás jegyében létrehozott kapcsolatoknak, ezért kapcsolatháló vizsgálatnak nincs értelme, viszont annál inkább van az ego-háló vizsgálatoknak.

Normatív megközelítésben ítélezhetnénk a kolozsvári szakkollégium felülről szervezettsége, illetve láthatatlansága felett, azonban meglehet, hogy éppen ez a jövő formája.

A felsőoktatás expanziója, és az ahogyan Bologna-i folyamat felgyorsítja és tagolja a felsőfokú képzést, veszélyt jelent az amúgy is magas szakkollégiumi fluktuáció mellett a szakkollégiumoknak. A magas fluktuáció, az alapképzés idejének csökkenése, illetve az újrafelvételiztető rendszer együttesen játszik közre abban, hogy a szervezeti kultúrát nem lesz képes átadni egyik generáció a másiknak az adott szakkollégiumokban. Ezzel szemben a felülről szerveződő szakkollégiumok egyfajta stabilitást, és kontinuitást biztosítanak az intézmény számára, a láthatatlanságból fakadó hátrány lehet, hogy csak vélt hátrány és éppen ez a jövő szakkollégiumi formája, ami egy dinamikusabb világban könnyebben megállja a helyét.

Ezek a következtetések lezárják a kutatás első fázisa nyomán készült dolgozatomat, azonban tulajdonképpen mind hipotéziseket képeznek a kutatás második fázisához.

Megjegyzem, hogy kutatási jelentésem nem teljes körű vizsgálat nyomán született, viszont azokról a szakkollégiumokról is sikerült információt szereznem, akikkel az első fázisban még nem sikerült interjút készítenem. Ennek ellenére megtörténhet, hogy a további kutatás folyamán újabb információkra bukkanok, amik esetleg nem illenek a fent kialakított képbe, és ezáltal módosítják kategóriámat, vagy kiegészítik ezeket.

Irodalomjegyzék:

András Réka Zsuzsanna, Misinszki Melinda, Varga Umbrich Ildikó, Sarka Andrea, Nyíri Emese, Árkosi Kinga. 1997 *Szakmai diákönnszerveződések Kolozsvárt* In Korunk 1997/4 <http://epa.oszk.hu/00400/00458/00088/1997honap4cikk1296.htm>

Fazakas Mihály, Sik Domokos. 2007 *A magyarországi szakkollégiumok: érdekérvényesítés, forrásszerzés, kommunikáció.*
www.jfszk.hu/doc/Fazekas-kutatasi_jelentes.pdf

Gábor Kálmán, Mátay Melinda, Kántor Zoltán, Balog Iván. 1994 *Az ifjúság és elit.* Budapest: Oktatókutató Intézet

Kiss Dénes. 2000 *Civil szféra és politikum* In. Magyar Kisebbség 2000/3 <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&lapid=16&cikk=m000314.html>

Magyar Felsőoktatási Törvény 2005, 66§, 4. szakasz

Nagy Mária. 1993 *Szakmai és laikus érdekcsoportok az oktatási döntések befolyásolásában. Nemzetközi kitekintés* In. Önarcképek a civil szervezetekről: közoktatás Budapest: Művelődési és Közoktatási Minisztérium

Papházi Tibor 1997. *Egyesületek, Társadalom, Egészségügy.* Budapest: Nonprofit Kutatócsoport <http://mek.oszk.hu/03200/03255/03255.pdf>

Setényi János. 1995(a) *Az elitoktatás jelentésváltozása* In *Educatio* 1995/4:627-638

Setényi János. 1995(b) *Dokumentum* In *Educatio* 1995/4:717-725

Szabó Andrea. 1997 *Civil önszerveződések generációs metszetben.* Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Politikai Tudományok Intézete

Szakkollégiumi Charta. 2007

Toqueville, Alexis. *Politikai és civil szervezetek viszonya Amerikában.* In: *Korunk*, 1995/11:58-66

Varga Viktor. 2008 *Szakkollégium tegnap és ma, no de holnap?* Közgazdász Hallgatók Tudományos Tanácskozása

<http://jfszk.hu/wp-content/uploads/2008/04/otdk2008-khtt-vargaviktor-szk.pdf>

Mellékletek:

Szakkollégiumok listája:

- Alkalmazott-didaktika Szakkollégium — Pszichológia és Neveléstudományi Kar
- Apáthy Szakkollégium — Biológia Kar
- Balogh Artúr Szakkollégium — Politika, Közigazgatás és Kommunikációtudományi Kar
- Cholnoky Jenő Földrajz Szakkollégium — Földrajz Kar
- Entz Géza Szakkollégium — Történelem – és Filozófia Kar
- Erdélyi Római Katolikus Státus Szakkollégium - Római katolikus Teológiai Kar
- Farkas Gyula Szakkollégium — Matematikai és Informatikai Kar
- Fizika Szakkollégium — Fizika Kar
- Kémia Szakkollégium — Kémia és Vegyészmérnöki Kar
- Kriza János Szakkollégium — Bölcsészstudományi Kar
- Kulturális Antropológia Szakkollégium — Európai Tanulmányok Kar
- Láthatatlan Kollégium — Bölcsészstudományi Kar
- Max Weber Szociológiai Szakkollégium — Szociológia és Szociális munkás Kar
- Mikó Imre Jogi és Közgazdasági Szakkollégium — Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kar
- Pokoly Társaság — Református Tanárképző Kar
- Pósta Béla Szakkollégium — Történelem és Filozófia Kar
- Pro Philosophia Szakkollégium — Történelem – és Filozófia Kar
- Spectator Média Szakkollégium — Politika, Közigazgatás- és Kommunikációtudományi Kar
- Márton Gyula Nyelvészeti Szakkollégium — Bölcsészstudományi Kar
- Történelem Szakkollégium — Történelem és – Filozófia Kar

Interjúvezető:

1. Szakkollégium neve:
2. Mikor alakult?
3. Jelenleg hány tagja van?
4. Ebből hány fiú.....,
hány lány.....?
5. Évente hány új tagot vesz fel?
6. Hány szak számára nyitott a kollégium? Melyek ezek?
7. Átlagban mekkora az éves költségvetés?
8. Milyen mértékben játszanak szerepet az alábbi források a költségvetés egészében?
Fejezd ki százalékban.
  - a. A KMEI támogatása
  - b. Más pályázat (magyar állam, román állam)
  - c. Egyetemi támogatás
  - d. Egyéb, éspedig:.....
8. Az elmúlt egy évben hány kollégista vett részt szakmai konferencián?
9. Ebből hány részesült valamiféle díjazásban?
10. A szakkollégium tartja-e a kapcsolatot más szakkollégiummal? Ha igen, melyikkel?
11. Sorold fel a szakkollégium elmúlt egy éves tevékenységeit:

Részletesebben kifejtendő kérdések:

Miért jött létre a szakkollégium, mi a célja?

Milyen a szakkollégium struktúrája, hierarchiája? Ki vezeti?

Mi a fő tevékenysége?

Miből áll a tagok felvétele?

Mi történik a végzettekkel?